

Karakter ve Değerler Eğitimi

Karakter Gelişiminde ve Eğitiminde Aile, Çevre ve Okul

Dr. Fehmi Demir

Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı

Dersin İçeriği

- Karakter
- Karakter Eğitimi
- Karakter Eğitiminde **Ailenin** Yeri ve Önemi
- Karakter Gelişiminde **Çevrenin** Yeri ve Önemi
- Karakter Gelişiminde **Okulun** Yeri ve Önemi

- **Karakter**, doğuştan getirilen özelliklerden etkilenmekle beraber, doğumdan itibaren aile, akraba, komşu, arkadaş, okul, sosyal ve kamusal çevre gibi bireyin içinde bulunduğu **ortamlara ve şartlara göre gelişir**. Bu ortamların bireye sağladığı imkânlar ve sunduğu fırsatlar karakterin hangi yönde gelişeceğini ve değişeceğini de önemli bir belirleyicisidir.
- İnsan kişiliğinin şekillenmesinde ve gelişiminde başlangıçta **aile** daha sonra **okul ve sosyal çevre** gelmektedir

Karakter

- Karakter, kavram olarak “ayırt edici işaret” anlamına da gelmektedir.
- Karakter, bir bireyin doğru olanı yapması ya da yapmamasını sağlayan özelliklerin bütünü olarak da görülebilir.
- Karakter; aile, arkadaş, okul gibi bireyin etkileşimde bulunduğu tüm çevrenin etkisi ile doğuştan başlayarak oluşan kişisel özelliklerin bütünüdür.

Karakter

- Karakter gelişimini etkileyen faktörler
 - Kalıtım,
 - Erken çocukluk tecrübesi,
 - Önemli yetişkin modeller,
 - Akran etkisi,
 - Genel fiziksel ve sosyal çevre,
 - İletişim ortamı,
 - Okullarda ve diğer kurumlarda öğretilenler,
 - Davranışları ortaya çıkaran belirli durum ve roller

Karakter

- Bireyin kalıtım yoluyla doğuştan getirdiği tüm özelliklerin yanı sıra doğumdan ölümüne etkileşimde olduğu bütün içsel ve dışsal etkiler karakter gelişimini az ya da çok etkilemektedir.
- Karakter gelişimi ile değer edinimi çoğunlukla birlikte ya da birbirini destekleyen bir davranış geliştirme süreci olarak görülmektedir.
Değerler eğilimlerdir, fakat karakter değerlerin uygulanması ve davranışları içerir.

Karakter Eğitimi

- Bireyin karakter gelişimi **ailede başlar**. Karakter eğitimi tek bir birey ile başlasa da sonunda toplumu inşa eder. Karakter eğitimi iyi olanı bilmek, iyi olanı istemek ve iyi olanı yapmakla oluşur.
- Karakter eğitimi en genel anlamıyla, **örtük veya açık program aracılığıyla**, yetişen yeni nesle **temel insanî değerleri kazandırma**, değerlere karşı **duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme** konusunda yardımcı olma gayretinin ortak adıdır.

Neden Karakter Eğitimi?

- Aile yapısındaki bozulmalar
- Yoksulluk
- Şiddet
- Akran baskısı
- Medyanın olumsuz etkisi
- Toplumsal sorunlar
- Bağımlılıklar
- Çatışmalar
- Ahlaki konularda ve değerlerde yozlaşma
- Okulların daha çok bilgi aktarım merkezlerine dönüşmesi
- Standartlaştırılmış testlerde başarıya yönelik öğretime odaklanması
- Siyasi ve ekonomik belirsizlikler

Neden Karakter Eğitimi?

- Karakter eğitimi, tek tek bireylerle ilgili olmakla beraber nihai amacı toplumu oluşturmaktır. Bir toplumun geleceği ve sürdürülebilirliği iyi yetişmiş ve karakterli insanlara bağlıdır. Karakter eğitimi, toplumsal bilinci ve kişisel sorumluluğu geliştirir.
- Karakter eğitimi ile çocuklara dürüstlük, eşitlik, cesaret, saygı, cömertlik, kibarlık gibi **temel insanı değerlerin kazandırılabilceği** öngörülmektedir.

Karakter Eğitimi Prensipleri

1. Karakter eğitimi, **ahlaki değerleri teşvik** etmelidir.
2. Karakter **düşünme, duygu ve davranışı** içerecek şekilde tanımlanmalıdır.
3. Etkili karakter eğitimi okul yaşamının basamaklarında temel değerleri teşvik eden amaçlı, kararı elinde tutan ve **kapsamlı bir yaklaşımı** gerektirir.
4. Okul, insani ve şefkatli bir topluluk olmalıdır.

Karakter Eğitimi Prensipleri

5. Karakter geliştirmek için, öğrenciler **ahlaki yaşantı fırsatlarına** ihtiyaç duyar.
6. Etkili karakter eğitimi, öğrencileri merkeze alan ve başarılı olmalarına yardımcı olan anlamlı ve teşvik edici **akademik öğretim programını** içermelidir.
7. Karakter eğitimi öğrencilerde **iç güdümlü bir isteklendirme** geliştirme çabası içinde olmalıdır.

Karakter Eğitimi Prensipleri

8. Tüm okul personeli, karakter eğitimi için sorumlulukları paylaşan ve aynı temel değerlere bağlı bir öğrenme ve ahlak topluluğu olmalıdır.
9. Karakter eğitimi hem personelin hem de öğrencilerin ahlaki liderliğini gerektirir.
10. Okul, karakter eğitimi çabalarında aileyi ve çevreyi tam bir ortak olarak görmelidir.
11. Karakter eğitimi **değerlendirilmelidir**

Karakter Gelişiminde **Ailenin** Yeri ve Önemi

- Karakter ne kalıtımla geçer ne de doğuştan vardır, dolayısıyla karakter değişmez değildir. Çocuk **ilk sosyal davranışlarını** aile içindeki etkileşimlerle öğrenir. **İyi ve kötü** olarak nitelendirilen davranışların temeli ailede atılır.
- Çocukların **ilk öğretmenleri** ve **ahlak eğitmenleri** aileleridir. Aile, bireyin sosyalleşme sürecinin başladığı ve ilk değerlerini edindiği yerdir. Bu nedenle aile, çocuğun karakterini şekillendiren ilk kurum olarak görülmektedir.

Karakter Gelişiminde **Ailenin** Yeri ve Önemi

- Çocuklar en çok gözlemleyerek ve başlangıçta taklit ederek öğrenirler. Bu açıdan karakter gelişimi için ailelerin çocuklara **iyi örnek olması** gerekmektedir.
- Ailedeki rol modeller yaşam deneyimi, **olumlu iletişim**, başarılı bir **disiplin ve yönlendirme** ile çocuklarda istendik karakter temellerini atabilirler.

Karakter Gelişiminde **Ailenin** Yeri ve Önemi

- Aile ortamında **sıcak, sevgi temelli ve saygıya dayalı ilişkiler** içinde olan bir ailede çocuğun karakteri olumlu beslenirken; huzursuz, çekişmeli ve kavgalı bir aile ortamında çocuğun karakter gelişimi olumsuz etkilenmektedir.
- Çocuğun dengeli ve sağlıklı karakter gelişimi için anne babanın takip etmesi gereken **beş strateji** bulunmaktadır. Davranışlarının sonucu ve etkisi hakkında “sonuç çıkarma”, çocuğun maddi ve manevi ihtiyaçlarını "destekleme", dengeli bir desteklemeyi ve teşvikleri içeren "talepkârlık", yaşayarak ve tutarlı davranarak “model olma”, “müzakere ve demokratik karar"dır.

Karakter Gelişiminde Çevrenin Yeri ve Önemi

- Aileden sonra karakter gelişiminin açık ve/veya örtük programlarla yapılandırıldığı kurum ise okullardır. Aile ve okul, karakter inşası ve gelişimi sürecinde temel sorumluluğu alan en önemli iki kurumdur.
- Ancak bilgi ve teknolojinin hızla değiştiği, ihtiyaçların ve etkileşimin farklılaştığı da bir gerçektir. Bundan dolayı aile ve okulların karakter gelişim sürecindeki etkisi de giderek azalmaktadır.
- Aile ve okul yerini daha baskın şekilde ve hatta çok erken yaşlarda çevre koşullarına bırakmaktadır.

Karakter Gelişiminde Çevrenin Yeri ve Önemi

- Çevre, kişinin ilişkide ve etkileşimde olduğu tüm bireyleri, kurumları, yerleri, nesneleri, olayları ve hatta tüm değişim sürecini kapsar.
- Bireyi kuşatan çevre; karakterinin şekillenmesinde, değişmesinde ve olgunlaşmasında önemli bir işleve sahiptir.
- Bir kişinin yetişmesi başta ailesi ve okul olmak üzere, tüm çevresindeki canlı ve cansız her şeyin etkileşimiyle gerçekleşir.

Karakter Gelişiminde Çevrenin Yeri ve Önemi

- Aileden ve okuldan sonra **akran grupları**, iş ortamı ve meslek, etkileşimde bulunduğu kurum, kulüp ve dernek gibi sosyal gruplar, **kültür ortamı, yaşanan çağın koşulları, bilgi ve iletişim teknolojileri, kitle iletişim araçları, medya, sosyal medya, ekonomik yapı ve koşullar**, devletin yönetim biçimi ve siyasi yapı, ulusal ve uluslararası ilişki ve etkileşimler, sanatsal ve bilimsel etkinliklere katılım durumu, **din ve inançlar, önyargı ve kalıp yargılar**, toplumda çeşitli yönleriyle kabul gören ulusal ve uluslararası **liderler** bireyin karakter inşasında ve gelişiminde etkili olan çevre koşullarıdır.

Karakter Gelişiminde **Okulun** Yeri ve Önemi

- Karakter eğitiminde aile son derece önemli bir faktör olsa da karakter eğitimi okul ekseninde yürüyen bir programdır.
- Öğrencilerin bilişsel olduğu kadar duygu ve davranış yönünden olgun ve doygun kişilikler hâline gelmelerinde okul önemli bir görev üstlenir.
- Okullar bilinçli olsun ya da olmasın öğrencileri etkiler. **Okulun genel tutum ve yaklaşımı, idareci, öğretmen ve öğrencilerin tavır ve davranışları karakter eğitimi konusunda son derece önemlidir.**

Karakter Gelişiminde **Okulun** Yeri ve Önemi

- 1880-1900 - Ahlak eğitimi, ahlaki konuları ele almak ve davranış hâline getirmekle ilgilenilmiştir.
- 1950'li yıllar - Gençliğin sorunlarını çözmeye yardımcı olmak için yeniden düzenlenmiştir.
- 1970'ler - Karakter eğitimi değerleri açıklama olarak ortaya çıkmıştır
- 1980-1990'lar - Değerlerin açıklığa kavuşturulması
- 2000'li yıllar - Karakter eğitime geri dönüş

Karakter Gelişiminde **Okulun** Yeri ve Önemi

- Etkili bir karakter eğitimi okullarda bir program vermek ya da karakter eğitimiyle ilgili bir program kurmak değildir, aksine **kültürün aktarımı ve okuldaki yaşamın** ta kendisi olmalıdır.
- Bu bağlamda karakter eğitimi ayrı bir program olarak öğretilmemeli, mevcut **tüm programların içerisinde yer alarak** verilmelidir.
- Okulun, öğretmenin görevi, **bireyin yetişmesini sağlamak** ve bunu yaparken de bireyin çevresinden edindiği **olumsuz davranışları olumlu hale dönüştürmektir.**

Karakter Gelişiminde Okulun Yeri ve Önemi

- Aile ve toplumsal yaşamdaki değişimler karakter eğitiminde **rol model** olarak okulu (öğretmeni) daha önemli hale getirmiştir.
- Rol model öğretmenlerden beklenen öğrencileri için dürüstlük ve saygıya dayalı bir **öğrenme ortamı hazırlama**, üstünlük taslamama ve asla otoriter olmama, beklentilerini açıklama, gerçekten dinleme, vaatlerini yerine getirme, çalışkan, öğrencilerin öğrenmesi konusuna gerçekten **duyarlı olma ve saygıyı sürdürmesidir**.
- **Öğretmenlerin hoşgörülü, sabırlı ve idealist olması** da karakter eğitiminde başarılı olunmasında önemlidir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Çınar, F. (2019). Karakter ve Değerler Eğitimi. V. Aktepe ve M. Gündüz (Editörler). *Kavramsal Çerçeve*. Ankara: Pegem Akademi, ss.2-19.
- Başçı Namlı, Z. (2019). Karakter ve Değerler Eğitimi. S. Z. Genç ve A. Beldağ (Editörler). *Karakter Eğitimi ve Temel Kavramlar*. Ankara: Pegem Akademi, ss.2-19.